

DOI: 10.15276/ETR.01.2021.8
 DOI: 10.5281/zenodo.4885355
 UDC: 351.96
 JEL: B1, F52, G38

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО ВПЛИВУ

THE MECHANISM FOR ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE AS AN OBJECT OF TARGETED IMPACT MANAGEMENT

Anzhela V. Kulinska, DEcon, Associate Professor
 Odessa National Polytechnic University, Odessa, Ukraine
 ORCID: 0000-0002-3609-3697
 Email: anzelakulinskaa@gmail.com

Received 02.02.2021

Кулінська А.В. Механізм забезпечення національної безпеки України як об'єкт управління цілеспрямованого впливу. Науково-методична стаття.

На основі проведеного аналізу випливає важливий висновок, що у понятійному плані механізм забезпечення національної безпеки країни є не стільки механізмом забезпечення інтересів суб'єктів, скільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу. У зв'язку із цим в статті сформовано механізм забезпечення національної безпеки України як об'єкт управління цілеспрямованого впливу, який замикається на процесі створення умов, за яких реалізувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, здійснювалися би поставлені ними цілі основою яких є цінності. Комплексний аналіз стану національної безпеки країни з використанням широкого спектру методологічних підходів довів, що основними компонентами механізму забезпечення національної безпеки України в умовах трансформації доцільно вважати: цілі функціонування механізму, основою яких є інтереси національної безпеки; систему суб'єктно-об'єктних відносин; методи та засоби забезпечення національної безпеки країни. Саме таке розуміння механізму забезпечення національної безпеки України дозволить його розглянути як об'єкт управління цілеспрямованого впливу.

Ключові слова: держава, комплексний аналіз, методологічні підходи, механізм забезпечення, національна безпека, суспільство, умови трансформації

Kulinska A.V. The mechanism for ensuring the national security of Ukraine as an object of targeted impact management. Scientific and methodical article.

On the basis of the analysis carried out an important conclusion follows that, in conceptual terms, the mechanism for ensuring the national security of the country is not so much a mechanism for ensuring the interests of the subjects, as a mechanism for ensuring conditions for a safe existence, that is, the conditions that the subject influences and over which he exercises real power. In this regard the article forms a mechanism for ensuring the national security of Ukraine as an object of targeted impact management, it is closed on the process of creating conditions under which the interests of the individual, state and society would be realized, the goals set by them would be based on values. Analysis of the state of national security of the country using a wide range of methodological approaches has proved that the main components of the mechanism for ensuring the national security of Ukraine in the context of transformation are expedient to consider: the goals of the mechanism functioning, which are based on the interests of national security; system of subject-object relations; methods and means of ensuring the national security of the country. It is this understanding of the mechanism for ensuring the national security of Ukraine that will allow it to be considered as an object of targeted impact control.

Keywords: state, comprehensive analysis, methodological approaches, support mechanism, national security, society, transformation conditions

Оскільки система національної безпеки відображає дієвість механізмів управління загрозами та небезпеками у різних сферах діяльності українського суспільства, тому механізм забезпечення національної безпеки України повинен включати правові, організаційно-технічні та економічні методи безпеки держави. Враховуючи різницю поглядів на визначення головних методів національної безпеки, що ускладнює вирішення питання декомпозиції механізму забезпечення національної безпеки України, як складного об'єкту державного управління, запропоновано класифікацію ключових методів процесу забезпечення безпеки держави.

Складові в механізмі забезпечення національної безпеки України тісно взаємопов'язані та доповнюють один одного. Тому, використання лише частини методів або заходів діяльності не дозволить оптимально вирішити проблему забезпечення безпеки держави, особливо в існуючих передумовах трансформації, оскільки може призвести до загострення протиріч у цій сфері. Лише поєднання і уміле використання суб'єктами методів і заходів забезпечення національної безпеки України забезпечить максимальну ефективність вказаного процесу.

Крім того, комплексний теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблеми надав підстав стверджувати, що механізм забезпечення національної безпеки України – це спосіб забезпечення, відповідний потребам особистості, країни та суспільства, адекватний досягнутому рівню їх розвитку, систематизований в різних формах прояву, що визначає характер і спрямованість умов забезпечення безпеки держави. Можна констатувати, що сутністю механізму забезпечення національної безпеки України є комплекс дій суб'єктів системи, який спрямований на досягнення бажаного рівня безпеки національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблема забезпечення безпеки особистості, суспільства або держави хвилювала мислителів, починаючи з найдавніших епох, щоправда, розглядалась переважно в контексті війни та миру. Але поступово з розвитком суспільства сила первісної єдності починає руйнуватися. Проти воєн та за стійкий мир виступили відомі мислителі того часу – Овідій, Тібулл, Вергілій, Гораций, Сенека [8].

У XVII столітті, коли завершувалося становлення більшості країн Європи, завершився етап обґрунтування ідеї «вічного миру». На відміну від «християнського миру» [4], який містить у собі релігійну нетерпимість та заклик до боротьби із невірними, проекти «вічного миру» відображали успіхи емпіричної філософії та раціоналістичний підхід. У таких проектах фігурував «державний інтерес» [2] у створенні миру та забезпеченні стійкої безпеки як реальної умови процвітання молодих держав.

Наукове ж обґрунтування даної проблеми в сучасному розумінні і певні напрями її вирішення містяться у працях Т. Гоббса та І. Канта, точки зору яких на сутність безпеки є найбільш характерними в цьому контексті. Як стверджує Т. Гоббс [7], у кожного є право на все, але немає поняття справедливого і несправедливого, немає власності, розмежування між моїм і твоїм. Кожна людина вважає своїм лише те, що вона може добути і тільки доти, поки спроможна утримати це. Тут ніхто не може бути впевненим у збереженні власної безпеки, тому потрібне заснування інституту суверена, яким може виступати один або декілька індивідів.

Іншої точки зору на проблему безпеки дотримується І. Кант [3], не обмежуючись рамками держави, а стверджуючи про необхідність створення системи колективної безпеки. Позитивним моментом філософського розуміння І. Кантом проблеми безпеки є те, що він розглядає проблему у всесвітньо-історичному масштабі, не тільки всередині держави, а й в плані міждержавних відносин у перспективі прогресуючого руху щодо встановлення безпечного громадянсько-правового стану та вічного миру між народами.

Розвинені демократичні держави застосовують положення кантівської парадигми безпеки, стрижнем якої є принципи довічного миру та всесвітнього громадянства шляхом побудови всесвітньої федерації і трансформації сучасної системи національних держав у відкриті утворення. Україна, як й більшість пострадянських країн трансформаційного типу, віддає перевагу гоббсівській парадигмі безпеки, згідно з якою мета і завдання нації – забезпечення власної територіальної цілісності, національної єдності та національного виживання за допомогою створення і розвитку власної держави.

Відомо, що фундаментальні ідеї гоббсівського і кантівського підходів до безпечного існування особистості, суспільства та держави і способів

забезпечення миру та безпеки набули актуальності в сучасних передумовах інтенсивного розвитку загальноєвропейського процесу в напрямку визнання і ствердження ідей права, принципів свободи та рівності [9]. Узагальнивши наведені підходи до розуміння проблеми безпеки, можна зробити висновок, що сьогодні подальші і адекватні реальній дійсності наукові розробки в області безпеки України без опори на класичну спадщину будуть сумнівними. Саме поєднання національних положень гоббсівської і кантівської теорій сприятиме формуванню того оптимального способу забезпечення безпеки, який буде прийнятним для сучасної України.

Щоб сформувати оптимальний варіант забезпечення безпеки на основі положень гоббсівської і кантівської теорій і впровадити його в існуючу систему необхідно провести категоріальне осмислення національної безпеки та виявити ті недоліки, які перешкоджають її ефективній реалізації, що в майбутньому, на нашу думку, підсилить національну безпеку України. У зв'язку із цим, активно розробка цієї проблеми здійснюється з другої половини ХХ ст. З. Бжезинський, Г. Кіссинджер, Р. Макнамара, Ф. Фукуяма, С. Гантінгтон та інші дослідники [11] всебічно аналізували проблеми безпеки держав, системи загроз безпеці особистості та суспільства.

Крім того, багатьма вченими Заходу та Сходу інтенсивно розробляється сучасна теорія національної безпеки. За сучасних умов найбільш відомі праці з теорії національної безпеки входять у систему знань вітчизняних дослідників. Загальні та окремі проблеми національної безпеки знайшли відображення в наукових працях таких вчених, як О. Антоноук [1], А. Біденко [2], В.П. Буравльов, В.В. Гетьман [3], В. Горбулін [4], О. Дзьобань [5], А. Качинський [6], В. Ліпкан [8], Н.Р. Нижник, Г.Р. Ситник, В.Т. Білоус [9], А. Семенченко [10], І. Шаблінський [11] та ін. В нестабільних умовах актуалізується необхідність конкретизувати зміст найбільш поширених категорій національної безпеки, підтвердити висновки щодо ключових дефініцій результатами досліджень, а також виділити найхарактерніші взаємозв'язки між складовими національної безпеки України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

За результатами проведених досліджень визначено, що між складовими системи у вигляді особистості, суспільства та держави можливі як гармонійні відносини, так й неузгодженість інтересів, обумовлені характером пропонованих вимог. Тому загострений інтерес до теоретичних та практичних питань забезпечення національної безпеки країни, на погляд деяких фахівців з публічного управління [4-6, 9], не випадковий та обумовлений рядом причин: по-перше, складністю внутрішньополітичної ситуації, в якій знаходяться пострадянські країни.

Стан національної економіки, недосконалість організації державної влади і криміналізація

суспільних відносин, загострення міжнародних і міжнаціональних відносин створюють широкий спектр внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці особистості, суспільства та держави; по-друге, важливою причиною є необхідність визначення і опрацювання нових підходів до питань підвищення ефективності або оптимізації діяльності державних органів щодо забезпечення захищеності особистості, суспільства та держави від внутрішніх й, насамперед, зовнішніх загроз.

У сучасній системі поглядів на дану проблему окреслюються, як правило, два підходи до проблеми національної безпеки країни. Один із них можна іменувати як «зарубіжний». Він поділяється українськими дослідниками, філософами та політологами. У фокусі даного підходу – постановка проблеми безпеки особистості. На думку прихильників підходу, безпека держави є не самоціллю, а лише функцією забезпечення безпеки конкретного індивіда. Але сприйняття даного підходу в чистому вигляді може призвести суспільство до крайнощів, які можуть спричинити негативні наслідки.

З одного боку, як справедливо вважає А.Б. Качинський [6], насадження цінностей західної цивілізації призводить до їхнього деформованого сприйняття, з іншого – за певних умов воно здатне загальмувати розвиток національної самосвідомості громадян та являє собою загрозу безпеці суспільства або держави. Як наслідок, копіювання західних моделей економічного розвитку призвело та призводить до глибокої соціально-економічної кризи, зниження інвестиційної, інноваційної активності, науково-технічного потенціалу, розбалансування банківської системи, зростання зовнішнього та внутрішнього державного боргу України. Ще один наслідок недоцільного копіювання західних підходів до безпеки – це серйозні прорахунки в різних сферах державної діяльності: послаблення системи державного регулювання та контролю, недосконалість правової бази і відсутність сильної державної політики сприяли зростанню злочинності, особливо її організованих форм, а також корупції.

Зміст другого підходу [9] полягає у висуванні на перший план безпеки держави або суспільства. У цьому випадку нормативна концепція полягає у прийнятті тези, що сильна держава забезпечує безпеку особистості. На нашу думку, такий підхід чреватий етатизмом, коли безпека держави та суспільства буде досягатися за допомогою безпеки особистості. У, свою чергу, вважається доцільним розуміти, що тільки гармонійне і збалансоване сполучення безпеки особистості, суспільства та держави здатне забезпечити національну безпеку. Дослідження джерел, присвячених генезису методологічних підходів до розуміння проблеми забезпечення безпеки дозволило визначити, що важливою складовою національної безпеки держави є «безпека суспільства». Тому доцільно у даному контексті розглянути поняття «суспільство» у його

взаємозв'язку із поняттями «особистість», «держава» та «безпека».

Згодом вчені [4-5] дійшли висновку, що суспільства без держави не існує. Держава та суспільство знаходяться в безупинній взаємодії. Безпека держави досягається наявністю ефективного механізму управління діяльністю суспільних груп. Безпека суспільства припускає наявність інститутів, норм, розвинених форм суспільної свідомості, що дозволяють реалізувати права та свободи всіх груп населення і протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства. Безпека особистості полягає у формуванні комплексу правових або моральних норм, суспільних інститутів, які дозволили б їй розвивати та реалізовувати значущі здібності чи потреби, не відчуваючи протидії держави.

Крім цього, визначення та уточнення сутності складових національної безпеки країни в сучасних умовах трансформації, які переживають більшість незалежних держав, дозволить на наступних етапах дослідження розробити концептуальні положення щодо формулювання ключових напрямів державної політики в сфері управління національною безпекою як основою забезпечення національної економіки реалізації яких сприятиме запропонований механізм забезпечення національної безпеки України. Тому, особливої уваги з точки зору методологічного опрацювання вимагає поняття «механізм забезпечення національної безпеки» [7], оскільки, по-перше, в сучасних дослідженнях в межах даної проблеми практично відсутні наукові доробки стосовно даного питання, й, по-друге, методологічна чіткість і однозначність розуміння поняття «механізм» дозволить уникнути проблем при його впровадженні в практичну діяльність.

Мета статті полягає в формуванні механізму забезпечення національної безпеки України як об'єкту управління цілеспрямованого впливу, який замикається на процесі створення умов, за яких реалізовувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, і здійснювалися би поставлені ними цілі основою яких є цінності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Система національної безпеки країни детермінована різноманітними факторами – економічними, політичними, соціальними, які у своїй єдності та взаємозв'язку утворюють всю складність і багатоплановість процесів, що в ній протікають. У підходах щодо визначення сутності механізму національної безпеки держави мають місце спроби виявлення механізмів тих або інших процесів. Так, Т. Парсонс [7] поряд із механізмом руйнування системи звертає увагу на механізм її функціонування і механізм інтегративної комунікації, що впливає, насамперед, на мотивацію суб'єктів системи, детермінуючи засоби їх здійснення.

У М. Вебера [10] розуміння механізму того чи іншого процесу витікає з інтерпретації дії найважливішим атрибутом котрої він вважав

«орієнтацію на іншого», що передбачає взаємне очікування відповідної поведінки всіх хто бере участь у відносинах сторін. Найважливіші фактори функціонування механізму М. Вебер поєднував з тлумаченням сенсу дій суб'єктів. Близькою до позиції Т. Парсонса є точка зору Ю. Хабермаса, який вважає, що в системі можна розрізнити «...механізми координування дій, які узгоджують між собою дії учасників, та механізми, які стабілізують неінтендовані зв'язки через функціональне пов'язування їх наслідків».

У вітчизняній філософській традиції поняття «механізм» достатньо часто використовується в суспільних науках та здебільшого виражає упорядковану діяльність суб'єктів. Оригінальне і нетрадиційне тлумачення сутності механізму щодо розв'язання протиріч пропонує В.А. Ліпкан, котрий розуміє його, як «...механізм раціоналізації дій суб'єктів за посередництвом законів, правил та економічної доцільності» [3].

Така поліваріантність наукових підходів до розуміння сутності механізму забезпечення національної безпеки країни через механізм руйнування системи, механізм стабілізації, механізм раціоналізації дій ускладнює пізнання об'єкта, а головне, створює труднощі у практичній його реалізації в існуючих умовах. Тому, в роботі є сенс теоретично обґрунтувати філософський підхід до поняття «механізму забезпечення національної безпеки», проаналізувати співвідношення складових з технологіями даного процесу в умовах ринкової трансформації.

При використанні дефініції «механізм» [7] потрібно мати на увазі, що об'єктами пізнання стають системи, в яких поряд зі стаціонарними

елементами існують рухомі та процесуальні. Механізм забезпечення національної безпеки є яскравим прикладом систем із поліелементною структурою. Структура таких систем може бути названа процесуальною, оскільки вона характеризується розташуванням елементів не стільки у просторовому вимірі, скільки у часовому – у вигляді ступенів або стадій, котрі змінюють одна одну. Відповідно механізм процесуальних систем показує, яким чином із однієї стадії з'являється інша, утримуючи в собі зміст попередньої та готуючи перехід до наступної.

Філософський контекст дослідження механізму забезпечення національної безпеки передбачає визначення його змісту (табл. 1). Методологічні підстави можуть бути різноманітними, однак є сенс за основу взяти діалектичний підхід у поєднанні з синергетичним підходом. Виходячи з цього, вважається недоцільним класичний підхід, що базується на обмеженні аналізу механізму дії об'єктивних законів лише формами зв'язків.

Я стверджують В.П. Горбулін і А.Б. Качинський [4], звідси випливає важливий висновок, що у понятійному плані механізм національної безпеки країни є не стільки механізмом забезпечення інтересів суб'єктів, скільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу. Механізм забезпечення національної безпеки країни замикається на процесі створення умов, за яких реалізовувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, здійснювалися би поставлені ними цілі основою яких є цінності.

Таблиця 1. Понятійно-концептуальні положення механізму забезпечення національної безпеки держави

Категорії	Зміст категорії
1	2
Зміни	Перебуваючи у русі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх сил, механізм зазнає певних змін, котрі пов'язані з переходом структур та зв'язків із одного стану в інший, з виникненням або зникненням тієї чи іншої складової. Однак, глибокі зміни виникають у системі, як правило, тоді, коли упорядкованість зв'язків, що становлять її внутрішню структуру, вже не може забезпечувати ефективність їх функціонування, можливість адаптуватися до змін внутрішніх або зовнішніх умов. У такому разі, як справедливо зазначає А. Семенченко, протиріччя, котрі пронизують механізм, загострюючись щодо деструктивно-конструктивних конфліктів, призводять до змін, які мають своїм результатом утворення нової впорядкованості зв'язків, перехід її до нового якісного стану
Потреби	Розуміння механізму забезпечення національної безпеки країни в суспільствах транзитивного типу як організованої діяльності, що носить цілеспрямований характер і переслідує певну мету, передбачає усвідомлення їх зумовленості. Основний зміст цих цілей, а також спрямованої діяльності суб'єктів, визначається потребами функціонування чи розвитку особистості, держави та суспільства, а також об'єктивними умовами (роль системи національної безпеки в суспільстві, розвиток суспільства та функціонування державних чи суспільних інститутів)
Вимоги	На підставі об'єктивного змісту цілей, а не лише адекватності суб'єктів національної безпеки країни, формуються вимоги щодо створення сприятливих передумов із реалізації механізмом забезпечення національної безпеки онтологічного призначення. Результатом виступає реалізація вимоги об'єктивних законів, які визначають взаємозв'язки суспільства (держави) і системи забезпечення національної безпеки України
Результати	На основі усвідомлення своїх інтересів суб'єкти безпеки формують мету щодо механізму забезпечення національної безпеки країни як ідеальний образ бажаного результату. Для досягнення поставленої мети серед наявних умов підшукуються відповідні засоби реалізації

1	2
Суб'єкти	Наступним необхідним кроком у дослідженні механізму забезпечення національної безпеки України є виявлення суб'єктів в сфері безпеки, оскільки діяльність суб'єктів – це діяльність якихось інстанцій (індивідів або груп), які, виходячи зі своїх інтересів, її ініціюють. Іншими словами, суб'єкти в даному контексті, – це учасники в системі національної безпеки, які в процесі її здійснення, реалізують програми чи потреби яких задовольняються її продуктами
Умови реалізації	Діяльність в рамках механізму забезпечення національної безпеки є взаємодією суб'єкта або умов в котрих він існує та самореалізується. Самореалізація, усвідомлювана суб'єктом, як мета діяльності, є можливістю. Перетворення можливостей в дійсність відбувається при наявності певних умов шляхом перенесення активності суб'єкта на об'єкт. Якщо передумови дозволяють перетворитися самореалізації суб'єкта в безпеці з можливості в дійсність – це значить, що сукупність умов була в цілому сприятливою та безпечною

Джерело: складено автором за матеріалами [4, 6-8, 10-11].

Комплексний аналіз стану національної безпеки з використанням широкого спектру методологічних підходів довів, що основними компонентами механізму забезпечення національної безпеки в умовах трансформацій доцільно вважати [1-3, 7]: цілі функціонування механізму, основою яких є інтереси національної безпеки; систему суб'єктно-об'єктних відносин; методи та засоби забезпечення національної безпеки. Саме таке розуміння механізму забезпечення національної безпеки країни дозволить його розглянути як об'єкт управління цілеспрямованого впливу (рис. 1). Дослідження ідеологічних трактувань національних інтересів склало підставу для визначення їх сутності у сучасному розумінні, що зводиться до забезпечення міжнародного іміджу і використання переваг у геополітичному просторі для національного процвітання або підвищення добробуту громадян, виокремлення складових національних інтересів та формулювання заходів, які спрямовані на ефективну їх реалізацію.

Крім того, аналіз механізму забезпечення національної безпеки України передбачає виділення та розгляд системи суб'єктно-об'єктних відносин, завдяки якій реалізуються національні інтереси. Система суб'єктів безпеки зумовлена специфікою інституцій національної безпеки як цілісної соціально-політичної організації, цінністю інституцій національної безпеки України або їх місцем у суспільстві транзитивного типу, а також їх можливостями відносно впливу на суспільні процеси [11].

Але філософський аналіз свідчить, що при детальному розгляді проблеми під суб'єктом забезпечення національної безпеки розуміються суспільство, оскільки суб'єктом предметно-практичної діяльності може виступати не тільки окрема людина чи об'єднання людей (інститут), але суспільство в цілому. Суспільство як суб'єкт забезпечення національної безпеки має багаторівневу диференціацію: рівень органів державної влади, рівень суспільно-політичних і громадсько-політичних об'єднань, рівень творчих об'єднань громадян, рівень окремих громадян.

На основі вивчення існуючих документів, які призначають відповідальних за управління системою національної безпеки, Конституції

України та Закону України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 року [2], визначено головні суб'єкти національної безпеки та уточнено перелік їх повноважень від ефективності реалізації яких залежить забезпечення безпеки національної економіки України. Однак є лише один координаційний орган з питань національної безпеки – Рада національної безпеки і оборони України. У ст. 107 Конституції України визначається особливий статус Ради національної безпеки та оборони України. Згідно з Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України» № 183/98 від 05.03.1998 року головними функціями є внесення пропозицій Президенту щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки, координація і здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки у мирний час або при виникненні кризових ситуацій, що загрожують безпеці економіці України.

Як показано, перша функція є аналітичною, її може виконувати навіть не орган, визначений Конституцією України, а відповідне управління Офісу Президента чи спеціальна установа. На практиці так є: право вносити пропозиції Президенту України щодо реалізації засад внутрішньої та зовнішньої політики у сфері національної безпеки мають різні структури, наприклад, Офіс Президента. Дві інші функції тільки розкривають пункт Конституції України та ставлять перед Радою національної безпеки і оборони України завдання – за будь-яких умов здійснювати контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки держави.

Більш того, структурно-функціональний підхід дозволив звернути увагу на окремі важливі моменти. Так, Рада національної безпеки і оборони України має право подавати Президенту України пропозиції стосовно [3]: утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у цій сфері; надходження і опрацювання необхідної інформації, її збереження, використання в інтересах національної безпеки країни, аналізу на її основі тенденцій розвитку подій, які відбуваються в світі; визначення

потенційних та реальних загроз національним інтересам України.

Отже, Рада національної безпеки та оборони України опікується всіма питаннями, хоч реально не виписано механізми цієї діяльності. Зокрема, Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» не встановлює відповідальності відділів у структурі Ради національної безпеки та оборони України, не фіксує наступних елементів управління національною безпекою як доповіді, збір інформації та відповідальність за дії. Це дозволяє говорити, що Закон «Про Раду

національної безпеки і оборони України» є декларативним і розширює статтю Конституції України. Законодавець підійшов широко щодо визначення учасників забезпечення і управління національною безпекою країни. Національна безпека, в їх розумінні, це сукупність всіх проблем, що стосуються безпечного існування громадянина або суспільства. Проте, Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» не говорить нічого про механізм ухвалення рішень у сфері національної безпеки держави [7].

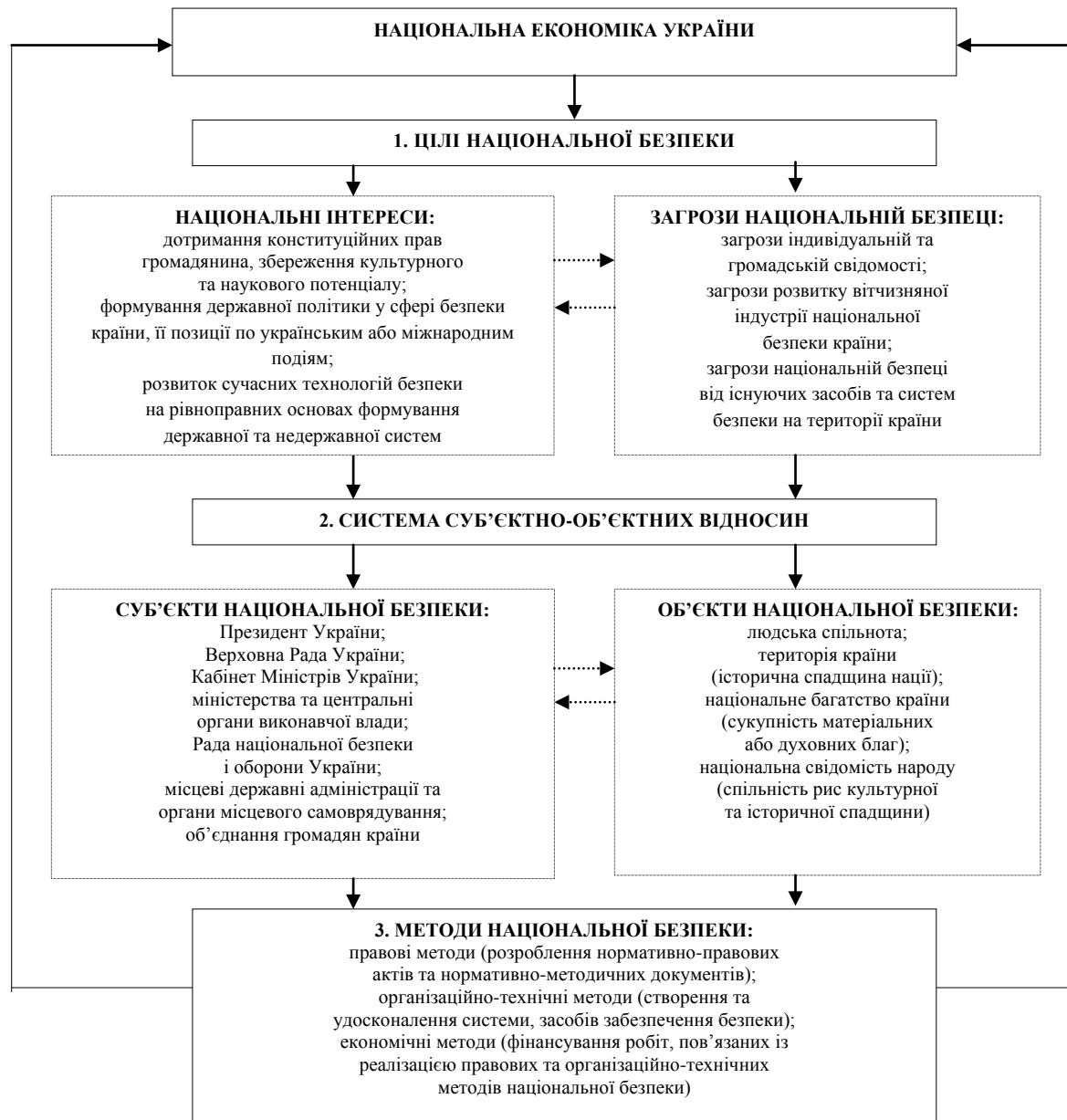

Рисунок 1. Концептуальний базис механізму забезпечення національної безпеки України

Джерело: власна розробка автора

Однак, внаслідок політичних змін, старі терміни повинні наповнюватися новим змістом й тоді можна побачити, в якому напрямі буде розвиватися роль Ради національної безпеки і оборони України. Невирішеними лишилися такі питання, як відповідальність Ради національної

безпеки і оборони України за рішення, порядок дій у випадку кризових ситуацій, чітке визначення питань та пріоритетів національної безпеки України. Поки ці питання лишаються чисто політичними, а не юридичними Рада національної безпеки і оборони України буде консультативним

органом, що сприяє наданню главі держави інформації, а також аналізує загрози та опікується кризовим менеджментом.

Відповідно до структури суб'єктів системи суб'єктно-об'єктних відносин у механізмі забезпечення національної безпеки країни формується багаторівнева диференціація об'єктів національної безпеки. На думку А.І. Семенченко [10], багаторівневність об'єктів процесу забезпечення національної безпеки має прояв у: диференціації цінностей як результату осягнення світу в різних формах та видах відображення дійсності (система цінностей суспільства взагалі, інституціональна система цінностей, етнокультурна система цінностей); диференціації діяльності щодо забезпечення національної безпеки за ступенем її загальності та спеціалізації; диференціації носіїв механізму забезпечення національної безпеки; диференціації умов в яких здійснюється забезпечення національної безпеки (умови життєдіяльності системи взагалі та умови життєдіяльності конкретних інститутів національної безпеки).

Як видно, достатня різносторонність тлумачень об'єктів національної безпеки країни в сучасних умовах свідчить про їх різне якісне наповнення, що, в свою чергу, вимагає уточнення класифікації об'єктів процесу за певними якісними ознаками. У зв'язку з цим, в статті здійснено узагальнення існуючих у вітчизняній теорії підходів щодо визначення об'єктів процесу за їх впливом на забезпечення національної безпеки України [7]. Отже, захист зазначених об'єктів національної безпеки потрібно вважати головним завданням суб'єктів національної безпеки, раціональне забезпечення яких можливо за рахунок ефективної реалізації методів процесу. Дослідження останніх років свідчать, що вибір методів чи способів діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки зумовлено: по-перше, закономірностями функціонування і розвитку суспільства на даному історичному етапі; по-друге, системою суб'єктно-об'єктних відносин в державі.

Як зазначає А.Б. Качинський [6], оскільки система забезпечення національної безпеки відображає дієвість механізмів управління загрозами або небезпеками у різних сферах діяльності українського суспільства, тому, на нашу думку, механізм національної безпеки країни повинен включати правові, організаційно-технічні та економічні методи забезпечення безпеки. Враховуючи різність поглядів на визначення головних методів забезпечення національної безпеки, що ускладнює вирішення питання декомпозиції механізму національної безпеки України, як складного об'єкту державного управління, запропоновано класифікацію ключових методів процесу забезпечення національної безпеки держави.

Таким чином, сформував повний алгоритм дій щодо реалізації механізму забезпечення національної безпеки України неможливо, бо

кожна ситуація є об'єктивно неповторною чи розвивається у специфічних умовах. Втім, проведене дослідження підтвердило, що аналіз суб'єктно-об'єктних відносин в результаті функціонування яких відбувається реалізація закономірностей розвитку системи національної безпеки України, а також заходів по досягненню її цілей дозволив розробити алгоритм взаємодії складових механізму забезпечення національної безпеки держави та сформулювати оптимальні передумови його безпечного функціонування.

Крім того, комплексний теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблеми надав підстав стверджувати, що механізм забезпечення національної безпеки – це спосіб забезпечення, відповідний потребам особистості, країни та суспільства, адекватний досягнутому рівню їх розвитку, систематизований в різних формах прояву, що визначає характер і спрямованість умов забезпечення національної безпеки України. Можна констатувати, що сутністю механізму забезпечення національної безпеки держави є комплекс дій суб'єктів системи, який спрямований на досягнення бажаного рівня безпеки національної економіки України.

Висновки

Визначено, що у понятійному плані механізм національної безпеки країни є не стільки механізмом забезпечення інтересів суб'єктів, скільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу. Механізм забезпечення національної безпеки країни замикається на процесі створення умов, за яких реалізовувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, здійснювалися би поставлені ними цілі основою яких є цінності.

Доведено, що при детальному розгляді проблеми під суб'єктом забезпечення національної безпеки розуміються суспільство, оскільки суб'єктом предметно-практичної діяльності може виступати не тільки окрема людина чи об'єднання людей, але суспільство в цілому. Суспільство як суб'єкт забезпечення національної безпеки має багаторівневу диференціацію: рівень органів державної влади, рівень суспільно-політичних і громадсько-політичних об'єднань, рівень творчих об'єднань громадян, рівень окремих громадян.

Зазначено, що відповідно до структури суб'єктів системи суб'єктно-об'єктних відносин у механізмі забезпечення національної безпеки країни формується багаторівнева диференціація об'єктів національної безпеки. Багаторівневність об'єктів процесу забезпечення національної безпеки має прояв у: диференціації цінностей як результату осягнення світу в різних формах та видах відображення дійсності; диференціації діяльності щодо забезпечення національної безпеки за ступенем її загальності та спеціалізації; диференціації носіїв механізму забезпечення

національної безпеки; диференціації умов в яких здійснюється забезпечення національної безпеки.

Сформовано повний алгоритм дій щодо реалізації механізму забезпечення національної безпеки України неможливо, бо кожна ситуація є об'єктивно неповторною чи розвивається у специфічних умовах. Підтверджено, що аналіз суб'єктно-об'єктних відносин в результаті

функціонування яких відбувається реалізація закономірностей розвитку системи національної безпеки України, а також заходів по досягненню її цілей дозволив розробити алгоритм взаємодії складових механізму забезпечення національної безпеки держави та сформулювати оптимальні передумови його безпечного функціонування.

Abstract

The purpose of the article is to form a mechanism for ensuring the national security of Ukraine as an object of management of purposeful influence, which is locked in the process of creating conditions in which the interests of the individual, state and society are realized and their goals are based on values.

It is determined that, conceptually, the mechanism of national security of the country is not so much a mechanism to ensure the interests of the subjects, as a mechanism to ensure the conditions of safe existence, in the conditions over which the subject influences and exercises real power. The mechanism of ensuring the national security of the country is locked in the process of creating conditions under which the interests of the individual, the state and society would be realized, the goals set by them would be realized, the basis of which is values.

It is proved that in a detailed consideration of the problem, the subject of national security is society, as the subject of subject-practical activity can be not only an individual or an association of people, but society as a whole. Society as a subject of national security has a multilevel differentiation: the level of public authorities, the level of socio-political and socio-political associations, the level of creative associations of citizens, the level of individual citizens.

It is impossible to form a complete algorithm of actions to implement the mechanism of national security of Ukraine, because each situation is objectively unique or develops in specific conditions. It is confirmed that the analysis of subject-object relations as a result of which the laws of development of the national security system of Ukraine are realized, as well as measures to achieve its goals allowed to develop an algorithm of interaction of components of the national security mechanism and formulate optimal preconditions for its safe functioning.

Список літератури:

1. Антонюк О. Державна самоідентифікація України в процесі реалізації національних інтересів / О. Антонюк // Персонал. – 2017. – № 11. – С. 4-10.
2. Біденко А. Законодавчі аспекти управління українською національною безпекою / А. Біденко // Політичний менеджмент. – 2016. – № 1. – С. 128-139.
3. Буравльов В.П. Динаміка розвитку системи національної безпеки країни / В.П. Буравльов, В.В. Гетьман // Стратегічна панорама. – 2016. – № 3. – С. 35-41.
4. Горбулін В.П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України: [моногр.] / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський. – К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2007. – 592 с.
5. Дзьобань О. Національна безпека в суспільствах транзитивного типу: [моногр.] / О. Дзьобань. – Харків: НАУ ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2004. – 292 с.
6. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: [моногр.] / А.Б. Качинський. – К.: НІСД, 2013. – 101 с.
7. Кулінська А.В. Управління національною безпекою як основою забезпечення сталого розвитку національного господарства / А.В. Кулінська // Економічний форум. – 2016. – № 1. – С. 20-26.
8. Ліпкан В.А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України: [моногр.] / В.А. Ліпкан. – К.: НАВСУ, 2005. – 350 с.
9. Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): [навч. посіб.] / Н.Р. Нижник, Г.Р. Ситник, В.Т. Білоус; [за ред. Н.Р. Нижника]. – К.: Преса України, 2000. – 304 с.
10. Семенченко А.І. Механізм стратегічного управління забезпеченням національної безпеки у кризових та надзвичайних ситуаціях / А.І. Семенченко // Стратегічні пріоритети. – 2017. – № 1 (2). – С. 200-207.
11. Шаблінський І. Фундаментальна загроза національній безпеці / І. Шаблінський // Політичний менеджмент. – 2016. – № 3 (18). – С. 124-132.

References:

1. Antonyuk, O. (2017). State self-identification of Ukraine in the process of realization of national interests.

2. Personal, № 11, 4-10 [in Ukrainian].
3. Bidenko, A. (2016). Legislative aspects of Ukrainian national security management. *Politichnyi menedzhment*, № 1, 128-139 [in Ukrainian].
4. Buravlov, V.P. & Getman, V.V. (2016). Dynamics of development of the national security system of the country. *Strategichna panorama*, № 3, 35-41 [in Ukrainian].
5. Gorbulin, V.P. & Kachinskiy, A.B. (2007). System-conceptual principles of the national security strategy of Ukraine. Kyiv: DP "NVTС "Evroatlantikinform" [in Ukrainian].
6. Dzoban, O. (2004). National security in transitive societies. Harkiv: NAU im. M.E. Zhukovskogo "HAI" [in Ukrainian].
7. Kachinskiy, A.B. (2013). National security indicators: definition and application of their limit values. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
8. Kulinska, A.V. (2016). Management of national security as a basis for ensuring sustainable development of the national economy. *Ekonomichnyi forum*, № 1, 20-26 [in Ukrainian].
9. Lipkan, V.A. (2005). Theoretical and methodological principles of management in the field of national security of Ukraine. Kyiv: NAVSU [in Ukrainian].
10. Nizhnik, N.R., Sitnik, G.R. & Bilous, V.T. (2000). National Security of Ukraine (methodological aspects, state and development trends). Kyiv: Presa Ukrayini [in Ukrainian].
11. Semenchenko, A.I. (2017). Mechanism of strategic management of national security in crisis and emergency situations. *Strategichni prioriteti*, № 1 (2), 200-207 [in Ukrainian].
12. Shablinskiy, I. (2016). A fundamental threat to national security. *Politichnyi menedzhment*, № 3 (18), 124-132 [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Кулінська А.В. Механізм забезпечення національної безпеки України як об'єкт управління цілеспрямованого впливу / А. В. Кулінська // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2021. – № 1 (53). – С. 75-83. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2021/No1/75.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2021.8. DOI: 10.5281/zenodo.4885355.

Reference a Journal Article:

Kulinska A.V. The mechanism for ensuring the national security of Ukraine as an object of targeted impact management / A. V. Kulinska // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2021. – № 1 (53). – P. 75-83. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2021/No1/75.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2021.8. DOI: 10.5281/zenodo.4885355.

